

علی احمد، پناهی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۱۷؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۷

چکیده

دوره جوانی از دوره‌های مهم و سرنوشت ساز در گستره حیات انسان است. اقتضای ارتباط و تعامل مؤثر با جوانان و اقتضای ایجاد تحول اخلاقی در آنان، آگاهی از ویژگی‌های این دوره و آگاهی با راهکارهای ارتباط مؤثر با آنان است. هدف پژوهش پیش‌رو تبیین ویژگی‌های دوره جوانی و راهکارهای ارتباط مؤثر و سازنده با آنان از چشم‌انداز اسلام و دانش روان‌شناسی است. پرسش اساسی این است که ویژگی‌های دوره جوانی چیست و اقتضانات ایجاد تحول اخلاقی در آنان کدام است؟ در پژوهش حاضر از روش توصیفی-تحلیلی بهره گرفته شده و کوشش شده به تبیین اقتضانات ایجاد تحول اخلاقی در جوانان از چشم‌انداز آموزه‌های اسلامی و دانش روان‌شناسی پرداخته شود. از نتایج و ژرف‌اندیشی در آموزه‌های اسلامی، دانش روان‌شناسی، دانش ارتباطات و تحقیقات میدانی مرتبط، می‌توان ادعا نمود که دوره جوانی از دوره‌های مهم و سرنوشت‌ساز و دارای ویژگی‌های منحصر به فرد است و لازمه ایجاد تحول اخلاقی در آنان، برخورداری از ویژگی‌های شخصیتی و مهارتی ویژه است. مهم‌ترین اقتضانات ایجاد تحول اخلاقی در جوانان عبارتند از: ۱. برخورداری از ویژگی‌های ظاهری مناسب؛ ۲. گشاده‌رویی؛ ۳. صمیمیت؛ ۴. همدلی؛ ۵. توجه به تفاوت ادراکی و علایق افراد؛ ۶. بهره‌گیری حداکثری از یادگیری الگویی؛ ۷. برخورداری از سعه صدر و تاب‌آوری حداکثری و در نهایت ۸. تخلّق به اخلاق و منش اسلامی.

واژگان کلیدی: جوانی، تعامل‌سازنده، تحول اخلاقی، اقناع‌اندیشه، تاب‌آوری، صمیمیت، الگوپردازی

دوره جوانی که از اواخر دهه دوم و یا اوایل دهه سوم آغاز می‌شود و تا اواخر دهه چهارم ادامه دارد، از دوره‌های مهم زندگی است (سانتراک، ۲۰۱۱م، ص ۱۵-۱۷). دوره جوانی دوره درخشندگی و فروغ زندگی است؛ دور سرور و شادمانی و دوران قوت و قدرت است^۲ (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۴۵، ص ۴۴۶؛ تمیمی‌آمدی، ۱۴۱۰ق، ص ۴۱۴). در آموزه‌های اسلامی بر مراقبت از این دوره و بسترسازی برای تحول اخلاقی و تربیتی، تاکید شده است^۳ (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۷۴، ص ۷۵). دوره جوانی از سرنوشت سازترین دوره‌های زندگی به حساب آمده است؛ به‌گونه‌ای که در روز رستاخیز از کیفیت سپری شدن این دوره از حیات به طور ویژه بازخواست می‌شود^۴ (ابن بابویه، ۱۳۷۶، ص ۳۹). دوره جوانی، دارای ویژگی‌های شخصیتی، اخلاقی، معنوی و روان‌شناختی ویژه است. دل جوان، نرم‌تر از دل کهنسال است^۵ (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۲، ص ۲۸۰) و زمینه پذیرش و همراهی در او مضاعف است^۶ (فریدتکابنی، ۱۳۶۸، ج ۱، ص ۳۴۹). جوانان آمادگی بیشتری به دریافت و پذیرش هنجارها و نیکی‌ها دارند^۷ (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۹، ص ۲۳۶). عواطف جوانان افراطی و طرز تفکر آنان آرمان‌گرایانه است (دبس، ۱۳۷۵، ص ۱۰۹ و ۱۸۵). جوان، طبع مسرت‌آمیز و زیبایی دارد و توجه به آینده و تفکر درباره آن او را به حالت شادی و غرور سوق می‌دهد (کوچتکف، ۱۳۶۹، ص ۱۷۵). داشتن روحیه انتقادی، تشخص‌طلبی، هویت جویی، نوگرایی و تنوع‌طلبی (قائمی، ۱۳۸۱، ص ۸۳-۷۲) و باریک‌بینی و تیزفهمی، از ویژگی‌های دوره جوانی است. حضرت علی^۸ می‌فرماید: هرگاه در مسئله‌ای محتاج مشورت شدی، آن را به جوانان عرضه کن؛ چرا که آنان با فراست‌تر و تیزفهم‌ترند^۹ (ابن ابی‌الحدید، ۱۴۰۴ق، ج ۲۰، ص ۳۳۷). جوان گرچه به ظاهر فردی متهور و بی‌باک و قدرت‌مند است ولی در عین حال، گاهی دچار ترس‌های متعددی است که زندگی او را تاریک می‌کند و دامنه این ترس‌ها به گستره دیگر زندگی نیز کشیده می‌شود. پرسش اساسی این است که راهکارهای ارتباط و تعامل مؤثر و سازنده با جوانان از چشم انداز آموزه‌های اسلامی و دانش روان‌شناسی چیست؟ در مقاله پیش‌رو تلاش شده به این پرسش اساسی پاسخ داده شود.

با تتبع و مطالعه‌ای که در رابطه با پیشینه موضوع انجام گرفت این نتیجه حاصل شد که بحث مستقل و مستوفایی در رابطه با موضوع پیش‌رو صورت نگرفته است و در برخی مقالات و کتاب‌ها، فی‌الجمله مطالبی بیان شده است. برخی از کتاب‌ها و پژوهش‌هایی که به نظر می‌رسید ارتباط بیشتری با موضوع دارند عبارتند از:

۲. ان الشاب الحسن الخلق مفتاح للخير و مغلاق للشر . شينان لايعرف فضلُهما الا من فقدَهما الشَّباب و العافِيَةُ.
۳. اِغْتَمَّ خَمْسًا قَبْلَ خَمْسٍ: شَبَابَكَ قَبْلَ هَرَمِكَ.
۴. لَا تَزُولُ قَدَمًا عِنْدَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعٍ عَنْ غُمرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ وَ شَبَابِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ...
۵. قَلْبُ الشَّبابِ أَرْقَ مِنْ قَلْبِ الشَّيْخِ..
۶. أَوْصِيَكُمْ بِالشُّبَّانِ خَيْرًا، فَإِنَّهُمْ أَرْقَى أَفْيَدَةً. إِنَّ اللَّهَ بَعَثَنِي بَشِيرًا وَ نَذِيرًا، فَخَالَفَنِي الشُّبَّانُ وَ خَالَفَنِي الشُّيُوخُ.
۷. عَلَيْكَ بِالْأَحْدَاثِ فَأَنْهَمِ اسْرِعِ إِلَى كُلِّ خَيْرٍ.
۸. إِذَا احْتَجَّتْ إِلَى الْمَشُورَةِ فِي أَمْرٍ قَدْ طَرَأَ عَلَيْكَ فَاسْتَبِدْهُ بِبِدَايَةِ الشُّبَّانِ؛ فَإِنَّهُمْ أَحَدُ أَذْهَانَا وَ أَسْرَعَ حَدْسَا.

۱. سانتراک، جان^۹ (۲۰۱۱م) در کتاب روان‌شناسی رشد در گستره زندگی، به برخی از ویژگی‌های دوره جوانی اشاره نموده است.
 ۲. پناهی، علی احمد (۱۳۸۶) در کتاب جوانی فصل شکفتن، برخی از ویژگی‌های شخصیتی جوانان را از نگاه دینی تبیین کرده است.
 ۳. دایان، ای.، پاپالیا، سالی و ندکاس آلدز، روت داسکین فلدمن (۱۳۹۱)، در کتاب روان‌شناسی رشد و تحول انسان، به ویژگی‌های دوره‌های زندگی اشاره نموده است.
 ۴. بناری، علی‌همت (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «اصول فرزندپروری در سبک زندگی اهل بیت □» به برخی اصول تعامل با نوجوان و جوان اشاره نموده است.
 ۵. پودینه، لیلا؛ جنآبادی، حسین و پورقاز، عبدالوهاب (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «رابطه سبک‌های فرزندپروری و سبک‌های انضباطی با جرأت‌ورزی دانش‌آموزان» به تبیین برخی از ویژگی‌های تعامل با مخاطب پرداخته است.
- پژوهش حاضر از تحقیقات بنیادی- نظری است و از روش توصیفی- تحلیلی بهره می‌گیرد. در این پژوهش از طریق رجوع به اندیشه‌های انسان‌شناختی، آموزه‌های اسلامی، آموزه‌های روان‌شناختی مرتبط، علوم تربیتی و مطالعات میدانی مرتبط، تلاش شده به اهمیت دوره جوانی، ویژگی‌های دوره جوانی و راهکارهای ارتباط تبلیغی مؤثر با جوانان پرداخته شود.

اقتضائات ایجاد تحول اخلاقی در جوانان

راهکارهای ایجاد تحول اخلاقی در جوانان، باید هم‌تراز و متناسب با ویژگی‌های شخصیتی و روان‌شناختی آنان باشد. سبک تربیت و ارتباط‌سازنده، به معنای منظومه‌ای از بازخوردها، نوع تعامل و چارچوب‌های مربیان نسبت به مخاطب (دسجاردینز^{۱۰} و همکاران، ۲۰۰۸م) و به معنای روش‌های به‌کارگیری توانایی‌ها در حوزه تربیت (استرنبرگ^{۱۱}، ۲۰۱۱م)، از ضرورت‌های شکل‌گیری ویژگی‌ها و کنش‌ورهای شناختی و رفتاری به‌نجار در جوانان است. آشنایی مربیان و والدین با ویژگی‌های دوره جوانی باعث دقت، واقع‌بینی و ارتباط منطقی با جوانان می‌شود (لی^{۱۲} و همکاران، ۲۰۱۲م). آمادگی و مهارت‌های مربیان و والدین در ایجاد فضای ارتباطی و عاطفی-روان‌شناختی مناسب، از عوامل مؤثر در شکل‌گیری و تحول شخصیت و ویژگی‌های رفتاری متربیبان است (فلاحی و همکاران، ۲۰۱۴م). پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهد که مهم‌ترین عناصر در تحول رفتارهای برونی‌سازی شده متربیبان متأثر از شیوه تربیتی مربیان است

9 . Santrock, John
10. Desjardins, J.
11. Sternberg, J. R.
12. Lee, P. C.

(رنر^{۱۳}، ۲۰۱۲م و گودمن^{۱۴} و همکاران، ۲۰۱۱م). آشنایی با فرایند و روش‌های تربیت و کاربست آن در فرایند آموزش و پرورش مربیان، باعث افزایش کارآمدی مربیان در ایجاد تحول و تسهیل فرایند پرورش می‌شود (واندل‌هاسلت و دی ریت^{۱۵}، ۲۰۱۲م). افرادی که از دانش و مهارت کافی برخوردارند، می‌توانند چالش‌های پیش‌رو را به فرصت تبدیل کنند (اسپکتور^{۱۶}، ۲۰۰۶م). بسیاری از روان‌شناسان و متخصصان تعلیم و تربیت، در رابطه با ایجاد تحول در ویژگی‌های آموزشی و تربیتی مخاطب بر موضوعاتی تأکید کرده‌اند که در بین آنها نقش مربیان و شیوه تربیتی و ارتباطی اتخاذ شده، از متغیرهای شاخص در تحقق اهداف تربیتی است (ویلسون^{۱۷} و همکاران، ۲۰۰۷م). اسلان^{۱۸}، ۲۰۱۱م و رادینو^{۱۹} و همکاران، ۲۰۱۳م، اذعان می‌کنند که اتخاذ سبک ارتباطی و تربیتی مناسب، می‌تواند پیامدهای مثبت در ویژگی‌های رفتاری و روان‌شناختی جوانان به دنبال داشته باشد (لیب^{۲۰} و دیگران، ۲۰۰۷م).

مهم‌ترین نکاتی که با توجه به ویژگی‌های دوره جوانی باید در ارتباط با فعالیت فرهنگی و مربیگری با نسل جوان رعایت شود عبارتند از:

۱. رعایت جنبه‌های ظاهری ارتباط

نخستین پیامی که از مربی به مربی ارسال می‌شود، به ویژگی‌های ظاهری مرتبط است. این پیام ارتباطی می‌تواند مثبت و جذب کننده و یا منفی و پس زننده باشد. برخورداری از برخی ویژگی‌های ظاهری و رفتاری، می‌تواند نقش سازنده و مثبتی در شکل‌گیری ارتباط مؤثر و سازنده با مربی جوان داشته باشد. اساسی‌ترین و مهم‌ترین تعامل در چهار دقیقه نخست ملاقات شکل می‌گیرد و مربی باید بتواند در همان ابتدا برداشت مثبت در مربی ایجاد کند. زمانی که اشخاص شما را برای نخستین بار مشاهده می‌کنند، در همان چهار دقیقه اول، با توجه به سن، جنسیت، اندام، وضع و حالت ظاهری، مدل مو، طرز لباس پوشیدن، حرکات بدن و بالاخره حرکات کلامی شما، تصویری در ذهنشان شکل می‌گیرد. این تصویر در ارتباطات بعدی شما با آن‌ها بسیار تأثیرگذار خواهد بود. ایجاد تصویر مثبت باعث موفقیت در قدم‌های بعدی خواهد شد (باستانی، ۱۳۸۶، ص ۱۴۷-۱۴۸). عموماً اعتقاد بر این است که برداشت‌های اولیه ۲۱ بسیار اهمیت دارند. بسیاری از ما می‌پذیریم که برداشت‌های اولیه‌ای که از دیگران داریم، روند ارتباطات آینده ما را با آنان شکل خواهد داد. افزون بر این، معتقدیم که این برداشت‌ها هنگامی که شکل گرفتند، کمتر قابل تغییرند. به همین دلیل است که ما خود را برای اولین ملاقات با مخاطب و دیگر موقعیت‌هایی که در آن، نخستین بار با دیگران برخورد داریم با دقت تمام آماده می‌کنیم (آذربایجانی و

-
13. Renner, L. M.
 14. Goodman, S. H.
 15. Vanderhasselt, M. A. and De Raedt, R.
 16. Spector
 17. Wilson
 18. Aslan, S
 19. Raudino, A
 20. Lieb, R

همکاران، ۱۳۸۲، ص ۷۹). به هر مقداری که فرستنده پیام، از جاذبه‌های فردی برخوردار باشد و بتواند احساس بصری و سمعی مخاطب را تحت تأثیر قرار داده و با خود همراه کند، به همان مقدار در فرایندهای ذهنی او تأثیر گذار خواهد بود (نصیری و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۱۱۳).

پوشش و ظاهر مناسب، چهره بشاش و ظاهر آراسته و مرتب، معمولاً این ذهنیت را ایجاد می‌کند که او فردی، شایسته، سازش یافته، باهوش و دوست داشتنی است²² (کاویانی، ۱۳۸۷، ص ۱۲۵). یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که افراد تمایل دارند مردان و زنان زیبا را بیش از کسانی که زیبا نیستند، موثر، جالب، اجتماعی، مستقل، متفقد، مهیج، دوست‌داشتنی، سازش یافته، دارای مهارت اجتماعی و موفق بدانند. به‌طور کلی، مردم تصور می‌کنند که «آنچه زیباست، خوب است (آذربایجانی و دیگران، ۱۳۸۲، ص ۲۵۰-۲۵۶). این واقعیت را نمی‌توان انکار کرد که جذابیت و آراستگی ظاهری در جلب مخاطب به سویی گوینده بسیار مؤثر بوده و افرادی که مرتب، آراسته و تمیز باشند، مخاطبان بیشتری به آن‌ها گرایش پیدا می‌کنند و حرف آن‌ها را جدي تلقي می‌کنند. موی ژولیده، ریش نامرتب، گردن پر از مو، دندان جرم‌دار، بوی عرق و دهان بدبو، باعث نفرت و دلزدگی افراد می‌شود (سالاری‌فر و همکاران، ۱۳۹۳، ص ۵۹-۶۰). مطالعات نشان داده است که استفاده از چهره انسانی آراسته و مناسب در تبلیغات و ارتباط فرهنگی، تأثیر بیشتری در پذیرش مخاطب و تأثیرپذیری او دارد (پری‌آنکارا²³ و همکاران، ۲۰۱۷م، ص ۱۲۸-۱۸۴). آراستگی ظاهری و مرتب بودن، در مخاطب جوان به دلیل اهمیت مضاعف جوانان به آراستگی و زیبایی، نقش سازنده‌تری دارد و فضای ارتباطی را بهبود می‌بخشد.

۲. گشاده‌رویی و زمینه‌سازی برای برداشت اولیه مثبت

در محیط پویا و رقابتی کنونی و با توجه به گسترش ابزارهای تبلیغاتی مختلف، موفقیت در ارتباط و ایجاد تحول در بینش و رفتار مخاطب، نیازمند توانمندی ویژه و تلاش مضاعف است. خوش‌رویی و گشاده‌رویی از مهم‌ترین ابزارهای ظاهری در ایجاد رابطه فرهنگی و دینی است. نگاه عاطفی، ادای احترام، دست بر سینه گذاشتن، سر تکان دادن به منظور احترام، گشاده‌رویی، لبخند ملیح و برخورداری از حالت متواضعانه، نقش زیادی در شکل‌گیری برداشت مثبت اولیه دارد. نوع نگاه، طرز راه رفتن، حرکات سر و دست و کیفیت مصافحه، هر کدام تصورات قالبی و برداشت‌های ویژه‌ای را به دنبال دارد. چهره عبوس، نگاه مغرورانه، برخورد سرد و بی‌توجهی به احساسات عاطفی اشخاص در برخورد نخستین، باعث شکل‌گیری احساس منفی می‌شود. در چهره انسان شش هیجان مختلف و اساسی وجود دارد که هر یک از آن‌ها پیامدهای خاص خود را در تعامل با دیگران دارد (رابینز و جاج²⁴، ۲۰۱۵م، ص ۹۹-۱۰۲). خوش‌رویی و گشاده‌رویی از هیجان‌های مثبت است که نقش سازنده در روابط بین‌فردی دارد. منظور از جنبه‌های مثبت عواطف، ابعادی از هیجان‌هاست که به نوعی با شادی، علاقه، دلسوزی، نیکی، فداکاری، همدردی، بخشش، محبت، الفت و دوست داشتن، ارتباط تنگاتنگی

22. ممکن است این مفروضات ذهنی مطابق واقع باشد و یا نباشد، ولی این برداشت مثبت ایجاد می‌شود.

23. Priyankara

24. Robbins and Judge

دارند. بهترین روش در تعاملات اجتماعی، ارتباط عاطفی- عقلانی و گشاده‌رویی است؛ یعنی علاوه بر اینکه از بهترین یار زندگی؛ یعنی عقل کمک گرفته می‌شود و تصمیم‌گیری‌ها براساس هدایت و راهنمایی عقل انجام می‌گیرد، از عواطف پاک و احساسات دوستانه نیز بهره‌مند است (پناهی و جان بزرگی، ۱۳۹۶، ص ۱۹۰-۱۹۱). مربی، باید در لحظه‌های نخستین، دل مخاطب را شکار کند. با نگاه دوستانه و صمیمانه و اظهار محبت و علاقه به افراد، می‌توان دل آنان را مایل به خود نمود. خوش‌رویی و گشاده‌رویی ۲۵ (آل عمران، ۱۶۰) از توصیه‌های قرآنی در تعامل اجتماعی است. این نوع ارتباط، عاملی در تقویت روابط دوستانه و نزدیکی دل‌ها و جذابیت روابط اجتماعی می‌گردد. پیامد گشاده‌رویی و خوش‌زبانی، مودت^{۲۶} (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۴، ص ۱۶۷) دلدادگی، محبت^{۲۷} (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۶۴۳)، افزایش دوستی^{۲۸} (لیثی واسطی، ۱۳۷۶، ص ۹۹ و دیلمی، ۱۴۰۸، ص ۲۷۳)، شادی و نشاط است. خوش‌رویی، باعث پیوند دل‌ها شده و انسان‌ها را به همدیگر متمایل و علاقه‌مند می‌کند^{۲۹} (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۱۸۸ و ۱۰۷؛ تمیمی‌آمدی، ۱۴۱۰، ص ۱۱۵ و ۳۲۷). ترش‌رویی باعث دشمنی و خوش‌رویی و گشاده‌رویی باعث جلب محبت است^{۳۰} (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۵، ص ۱۷۶). حضرت علی^{۳۱} می‌فرماید: گشاده‌رویی دام دوستی و موجب انس دوستان است^{۳۱} (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۴، ص ۱۶۷). حضرت علی^{۳۲} می‌فرماید: نرمی گفتار، بند دل‌ها است و از کرامت و بزرگی حکایت دارد^{۳۲} (طبرسی، ۱۳۸۴، ص ۹۸؛ کلینی، ۱۴۰۷، ج ۸، ص ۲۴). تحقیقات میدانی و تجربی نشان داده است که عواطف مثبت و تعامل محبت‌آمیز، به ارزیابی مثبت از دیگران می‌انجامد و باعث برداشت مثبت از مربی می‌گردد (آرگایل، ۱۳۸۳). خودبتربینی، باعث کدورت در روابط اجتماعی بوده و باعث سقوط و کاهش منزلت می‌شود (لقمان، ۱۸؛ ص، ۷۴؛ نوح، ۷). خوش‌رویی و رابطه عاطفی با جوانان از زمینه‌های ایجاد برداشت مثبت بوده و فضا را برای تأثیرگذاری شناختی مهیا می‌کند. اگر جوانان احساس ارتباط عاطفی با مربی را نداشته باشد، توجهی به آنان نمی‌کنند و مبادله شناختی نیز اتفاق نمی‌افتد و تعامل سازنده‌ای نیز محقق نمی‌شود (پناهی و جان بزرگی، ۱۳۹۶، ص ۱۸۹-۲۱۰). به دلیل اینکه نوجوانان و جوانان سرشار از عواطف و احساسات پاک هستند، تأثیر بیشتر از مربی و مبلغ گشاده‌رو و خوش‌رو دارند. لذا گشاده‌رویی و خوش‌رویی در تعامل با نوجوانان و جوانان از اهمیت و جایگاه بیشتری برخوردار است.

۳. توجه اساسی به تفاوت ادراکی و علایق جوانان

۲۵. فِيمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَ لَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِظَ الْقَلْبُ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ.

۲۶. البشاشة حباله المودة.

۲۷. ثَلَاثٌ يُصْنِفْنَ وَدَّ الْمَرْءُ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ يَلْقَاهُ بِالْبِشْرِ إِذَا لَقِيَهُ....

۲۸. إِيَّاكَ وَ مَا يَسْتَهْجُنْ مِنَ الْكَلَامِ فَإِنَّهُ يَخْسُ عَلَيْكَ اللَّئَامُ وَ يَنْفِرُ عَنْكَ الْكَرَامُ. إِيَّاكَ أَنْ ... تَتَكَلَّمَ فِي غَيْرِ أَدَبٍ.

۲۹. المودة تُعَاطِفُ الْقُلُوبَ فِي إِتِّلَافِ الْأَرْوَاحِ.

۳۰. الْبِشْرُ الْحَسَنُ وَ طَلَاقُهُ الْوَجْهَ مَكْسَبَةٌ لِلْمَحَبَّةِ ... وَ غُبُوسُ الْوَجْهِ وَ سُوءُ الْبِشْرِ مَكْسَبَةٌ لِلْمَقْتِ .

۳۱. البشاشة حباله المودة.

۳۲. لِيْنُ الْكَلَامِ قَبْدُ الْقَلْبِ. إِنَّ مِنَ الْكَرَمِ لِيْنُ الْكَلَامِ.

در آموزه‌های اسلامی افزون بر لزوم رعایت تفاوت‌های جنسیتی^{۳۳} (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۵، ص ۵۱۰) بر لزوم رعایت تفاوت‌های ادراکی و شناختی افراد در ارتباط فرهنگی و تربیتی توصیه شده است^{۳۴} (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۳، ص ۲۲۱). در تعلیم و تربیت و ارتباط با جوانان، باید به آمادگی روان‌شناختی و علایق افراد توجه داشت^{۳۵} (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۶۷، ص ۶۰). حضرت علی^{۳۶} یکی از نشانه‌های حکمت و خردورزی را روی‌گردانی از اموری می‌داند که شرایط مساعد ندارد و فضای روان‌شناختی برای انتقال آن مهیا نیست^{۳۷} (لیثی‌واسطی، ۱۳۷۶، ص ۴۷۳). همترازی انتظارات با ظرفیت و توان مخاطب از ایجاد احساس شکست در او جلوگیری می‌کند؛ احساسی که منجر به تسلیم شدن و سلب مسئولیت فرد می‌شود. تناسب تکلیف با نیازهای جوانان باعث تقویت انگیزه آنان در راستای التزام رفتاری می‌گردد. حضرت علی^{۳۸} فرمودند: فرزندان را به آداب و رسوم خودتان مجبور نکنید؛ زیرا آن‌ها برای دوره خاص خودشان آفریده شده اند (یعنی باید اقتضائات زمانی و مکانی را در فرزندپروری لحاظ نمود)^{۳۹} (ابن ابی‌الحدید، ۱۴۰۴ق، ج ۲۰، ص ۲۶۷).

۴. صمیمیت و همدلی با جوانان

صمیمیت^{۴۰} به معنای حمایت بی‌قید و شرط، یکرنگی در روابط و توجه عمیق به افکار و احساسات یکدیگر و پذیرش آن (باگاروزی^{۴۱}، ۲۰۰۱ق، ص ۱۴). یکی از عوامل تقویت تعامل سازنده است. تحقیقات نشان می‌دهد که صمیمیت باعث رضایتمندی و زمینه‌ساز تأثیرپذیری شناختی می‌شود (لارسون و باس، ۱۳۹۵، ص ۳۹۶). رفتارهای دوستانه و مهربانانه، تحقق بخشی به نیازهای شخصی، شنیدن عبارات محبت‌آمیز باعث افزایش صمیمیت می‌شوند. همدلی^{۴۲} نیز به معنای توانایی سهیم شدن در تجربیات هیجانی دیگران (ولم^{۴۳} و همکاران، ۲۰۰۶م، ص ۹۰-۹۸)، برخورداری از توانایی مدیریت و برانگیختگی عاطفی و تنظیم آن (ریف^{۴۴} و همکاران، ۲۰۱۰م، ص ۳۶۲-۳۶۷) و به معنای توانایی شبیه‌سازی و تصور حالات درونی و ذهنی دیگران و درک صحیح از حالات شناختی و عاطفی-هیجانی دیگران (نامین می^{۴۵} و دیگران، ۲۰۰۸م، ص ۵۷۱-۵۸۰)، از مهم‌ترین و قدرتمندترین ابزار است که می‌توان به واسطه آن با جوانان رابطه برقرار نمود. همدلی، نقش اساسی در ایجاد انگیزه در گنش‌وری-های رفتاری انسان دوستانه، تعامل و ارتباط صحیح با دیگران، پاسخ‌های رفتاری و کنش‌های بین فردی افراد دارد (دیکتی^{۴۶}، ۲۰۱۱م، ص ۹۲-۱۰۸). همدلی از مؤلفه‌هایی است که در

۳۳. لَا تُمْلِكِ الْمَرْأَةَ مِنَ الْأَمْرِ مَا يُجَاوِزُ نَفْسَهَا فَإِنَّ ذَلِكَ أَنْعَمَ لِحَالِهَا وَ أَرْحَى لِبَالِهَا وَ أَدْوَمَ لَجَمَالِهَا فَإِنَّ الْمَرْأَةَ رِيحَانَةٌ وَ لَيْسَتْ بِقَهْرْمَانَةٍ.

۳۴. كَلَّمَ النَّاسَ بِمَا يَعْرِفُونَ. كَلَّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عَقُولِهِمْ.

۳۵. إِذَا نَشِطَّتِ الْقُلُوبُ فَأَوْدِعْهُمَا وَ إِذَا نَفَرَتْ فَوَدِّعْهُمَا.

۳۶. مِنَ الْحِكْمَةِ أَنْ ... لَا تَتْرُكِ الْأَمْرَ عِنْدَ الْإِقْبَالِ وَ تَطْلُبْهُ عِنْدَ الْإِدْبَارِ.

۳۷. لَا تَقْسِرُوا أَوْلَادَكُمْ عَلَى آدَابِكُمْ فَإِنَّهُمْ مَخْلُوقُونَ لَزَمَانٍ غَيْرِ زَمَانِكُمْ.

38. Intimacy

39. Bagarozzi, D.A

40. empathy

41. Vollm, B

42. Rieffe, C

43. Nummenmaa, L

44. Decety, J

ایجاد امید، نقش اساسی دارد. ایجاد همدلی باعث افزایش امنیت روانی، تسهیل ارتباط مؤثر و موفقیت در رابطه است (لیندا سلیگمن و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۲۴۲). تعامل صمیمانه و همدلانه با هر مخاطبی ضرورت دارد اما به دلیل ویژگی‌های شخصیتی و روان‌شناختی نوجوان و جوان، رعایت رفتار صمیمانه و همدلانه با آنان، نقش سازنده‌تر و تأثیرگذارتری دارد.

۵. الگودهی و الگوبرداری

یکی از فراگیرترین و تأثیرگذارترین راهکارها برای تأثیرگذاری تربیتی و فرهنگی، بهره‌گیری از یادگیری مشاهده‌ای (یادگیری الگویی) است. الگوگیری جزئی حیاتی در نظریه اجتماعی شناختی است. الگوگیری، اصطلاحی کلی است که به تغییرات رفتاری، شناختی و عاطفی ناشی از مشاهده یک الگو یا بیش از یک الگو اطلاق می‌شود (شانک، ۱۳۹۳، ص ۱۳۴). مربیان می‌توانند با ارائه الگوی رفتاری سالم و سازنده در تحول و بهبود رفتارهای جوانان تأثیرگذار باشند (کرونیس^{۴۵} و همکاران، ۲۰۰۴م). در آموزه‌های اسلامی به بحث الگوبرداری و اسوه‌پروری تأکید شده^{۴۶} (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۵، ص ۱۹۸). در روان‌شناسی به خصوص در اندیشه آلبرت بندورا نیز اعتقاد بر این است که بیشتر یادگیری‌های انسان و تأثیرپذیری‌های او، از طریق یادگیری مشاهده‌ای صورت می‌گیرد. وی همچنین اعتقاد دارد هر قدر الگوی مورد مشاهده، از محبوبیت و جذابیت و رابطه عاطفی خوب با الگوگیرنده برخوردار باشد، تأثیرش زیادتر و بهتر خواهد بود (باندورا و بیوسی^{۴۷}، ۲۰۰۴م). پژوهش‌های مختلف نشان می‌دهد که بهره‌گیری از چهره انسانی در تبلیغات و تربیت، بیشترین تأثیر را در جلب توجه مخاطب و تأثیرپذیری مخاطب دارد. هر مقدار چهره‌های انسانی برخوردار از ویژگی‌هایی از قبیل شهرت، اعتبار (تخصص و قابلیت اعتماد)، تجانس با مخاطب و برخوردار از جذابیت ظاهری و کلامی باشند، میزان اثربخشی آنان افزایش پیدا کرده و در جلب توجه مخاطب و تغییر رفتار او، مؤثرتر خواهد بود (درولرز^{۴۸}، ۲۰۱۵م، ص ۱۵-۲۶؛ نصیری و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۱۰۹-۱۲۴). بهره‌گیری از الگودهی و الگوبرداری در مخاطب خردسال و نوجوان و جوان، بسیار سازنده است و نوجوانان و جوانان به طور معمول به دنبال الگوهای سرآمد و ممتاز و جذاب هستند.

روش الگویی جلوه‌های مختلفی دارد که مهم‌ترین آن عبارتند از:

الف) الگودهی: مقصود از الگودهی، ارائه الگوی مثبت و حقیقی است، که خود بر دو نوع است:

۱_ گاهی شخص تلاش می‌کند که خودش برای مخاطبان، الگو باشد. رفتار و منش و معتقدات الگو باید از ناحیه تعالیم آسمانی و یا اندیشمندان فرهیخته تأیید و حمایت شود و مورد پذیرش مردم نیز باشد. امام صادق^{۴۹} به پیروان خود می‌فرمایند: با غیر از کلام و زبان خود، مردم را به دین الهی دعوت کنید، تا مردم، تقوی، نماز و کارهای خیر را در

45 . Chronis, A. M

۴۶ . كُونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِأَعْمَالِكُمْ وَ لَا تَكُونُوا دُعَاةَ بِلْسِنَتِكُمْ.

47. Bandura, A., & Bussey

48. Droulers

رفتار شما ببینند، این باعث دعوت آنان می‌شود^{۴۹} (کلینی، ۱۴۲۹ق، ج ۳، ص ۲۰۲). در این روش، هر مقدار شعار با عمل و رفتار مطابقت داشته باشد تأثیرش بیشتر است. امیرمؤمنان □ می‌فرماید: ای مردم، به خدا قسم شما را به طاعتی ترغیب نمی‌نمایم جز این‌که خود با عمل به آن از شما پیشی می‌گیرم، و از گناهی باز نمی‌دارم مگر اینکه قبل از شما از آن باز می‌ایستم^{۵۰} (شریف رضی، ۱۴۱۴ق، ص ۲۵۰).

۲_ گاهی، افراد دیگری را که جنبه الگویی دارند، معرفی می‌کند؛ کسانی که هم اکنون یا در گذشته زندگی می‌کرده‌اند؛ برای مثال قرآن به مسلمانان می‌گوید پیامبر خدا، برای شما الگوی شایسته‌ای است^{۵۱} (احزاب، ۲۱). همچنین در آیه دیگری می‌فرماید: برای شما سرمشق خوبی در زندگی ابراهیم و کسانی که با او بودند وجود داشت^{۵۲} (ممتحنه، ۴). در این روش، فردی که دارای ویژگی‌های شخصیتی و رفتاری قابل قبول است و برای مردم نیز به طور نسبی شناخته شده است، به عنوان الگو و اسوه معرفی می‌شود و به پیروی از آن ترغیب می‌شوند.

ب) الگوپردازی: الگوپردازی شیوه الگویی دیگری است که از قوه خیال و الگوی فرضی بهره می‌گیرد. برای مثال، قرآن برای مؤمنان الگوپردازی می‌کند و می‌گوید: «مؤمنان رستگارانند، آنان که در نمازشان خشوع دارند، از لغو و بی‌هوده روی گردانند، زکات می‌پردازند، دامن خود را از بی‌عفتی حفظ می‌کنند و ...^{۵۳} (مومنون، ۵-۱). حضرت علی □ نیز در خطبه‌ای به الگوپردازی پرداخته و می‌فرماید: در گذشته، مرا برادری بود که در راه خدا برادری‌ام می‌نمود. خُردی دنیا در دیده‌اش، وی را در چشم من بزرگ می‌داشت، و شکم بر او سلطه نداشت. پس آنچه نمی‌یافت، آرزو نمی‌کرد و آنچه را می‌یافت، فراوان به کار نمی‌برد. بیش‌تر روزش را خاموش می‌ماند، و اگر سخن می‌گفت، گویندگان را از سخن باز می‌داشت و تشنگی پرسندگان را فرو می‌نشاند. افتاده بود و در دیده‌ها ناتوان، و به هنگام کار، چون شیر بیشه و مار بیابان. تا نزد قاضی نمی‌رفت، حجت نمی‌آورد و کسی را که عذری داشت، سرزنش نمی‌نمود تا عذرش را می‌شنید. از درد شکوه نمی‌کرد، مگر آن گاه که بهبود یافته بود. آنچه را می‌کرد، می‌گفت و بدانچه نمی‌کرد دهان نمی‌گشود. اگر با او جدال می‌کردند، خاموشی می‌گزید و اگر در گفتار بر او پیروز می‌شدند، در خاموشی مغلوب نمی‌گردید. بر شنیدن حریص‌تر بود تا بر گفتن، ...^{۵۴} (شریف رضی، ۱۴۱۴ق، ص ۵۲۶).

۶. سعه صدر و تاب‌آوری و انتقادپذیری

۴۹. كُونُوا دُعَاةَ لِلنَّاسِ بِغَيْرِ الْمَسِيئَةِ؛ لِيَرَوْا مِنْكُمْ الْوَرَعَ وَالْإِجْتِهَادَ وَالْخَيْرَ؛ فَإِنَّ ذَلِكَ دَاعِيَةٌ.
۵۰. أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي وَ اللَّهِ مَا أَخْتَكُم عَلَى طَاعَةٍ إِلَّا وَ أَسْبِقُكُمْ إِلَيْهَا وَ لَا أَنهَاطُكُمْ عَنْ مَعْصِيَةٍ إِلَّا وَ أَنهَاطُكُمْ عَنْهَا.

۵۱. لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ.

۵۲. قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ.

۵۳. قَدْ افلَحَ الْمُؤْمِنُونَ، الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ، وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ.
۵۴. كَانَ لِي فِيهَا مَضَىٰ أَيْ فِي اللَّهِ وَ كَانَ يُعْظِمُهُ فِي عَيْنِي صِغَرُ الدُّنْيَا فِي عَيْنِهِ وَ كَانَ خَارِجاً عَنْ سُلْطَانِ بَطْنِهِ فَلَا يَتَشَنَّهُ مَا لَا يَجِدُ وَ لَا يُكْثِرُ إِذَا وَجَدَ وَ كَانَ أَكْثَرَ دَهْرِهِ صَامِتاً فَإِنْ قَالَ بَدَّ الْقَائِلِينَ وَ نَفَعَ غَلِيلَ السَّائِلِينَ وَ كَانَ ضَعِيفاً مُسْتَضْعِفاً فَإِنْ جَاءَ الْجِدُّ فَهُوَ لَيْثٌ عَادٍ وَ صَلُّوا إِذَا لَا يُدْلِي بِحُجَّةٍ حَتَّى يَأْتِيَ قَاضِياً وَ كَانَ لَا يَلُومُ أَحداً عَلَى مَا لَا يَجِدُ الْعَذْرَ فِي مِثْلِهِ حَتَّى يَسْمَعَ اعْتِذَارَهُ وَ كَانَ لَا يَتَشَكَّى وَجَعاً إِلَّا عِنْدَ بُرْئِهِ وَ كَانَ يَفْعَلُ مَا يَقُولُ وَ لَا يَقُولُ مَا لَا يَفْعَلُ وَ كَانَ إِذَا غَلِبَ عَلَى الْكَلَامِ لَمْ يُغْلَبْ عَلَى السُّكُوتِ وَ كَانَ عَلَى أَنْ يَسْمَعَ أَحْرَصَ مِنْهُ عَلَى أَنْ يَتَكَلَّمَ وَ كَانَ إِذَا بَدَّهَ أَمْرَانِ نَظَرَ إِلَيْهِمَا أَقْرَبَ إِلَى الْهَوَىٰ فَخَالَفَهُ فَعَلَيْكُمْ بِهِذِهِ الْخَلِيقِ فَالزَّمُوهُمَا وَ تَنَافَسُوا فِيهَا فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِيعُوا فَاعْلَمُوا أَنَّ أَخَذَ الْقَلِيلَ خَيْرٌ مِنْ تَرْكِ الْكَثِيرِ.

چنان‌که اشاره شد، دوره جوانی با ویژگی‌های شخصیتی و روان‌شناختی خاصی همراه است. مربی، بایستی اعتماد به نفس جوان را تقویت کند و با اندیشه‌های نوگرایانه و خلاقانه و حتی منتقدانه او، با احترام برخورد کرد. لازمه تعامل این گونه با جوان، افزایش ظرفیت تاب‌آوری و برهیز از قضاوت عجولانه است. مفهوم تاب‌آوری^{۵۵}، توانایی غلبه و سازگاری موفقیت‌آمیز با چالش‌ها، فشارهای روان‌شناختی و تنش‌های مهم و پیوسته و بهره‌گیری از تفکر خلاق و منعطف در راستای حل مسایل و چالش‌هاست. تاب‌آوری توانایی یادگیری، سازمان‌دهی و سازگاری با اوضاع سخت و دشوار زندگی و پاسخ انعطاف‌پذیر به فشارهاست (تیده^{۵۶}، ۲۰۱۶م، ص ۱-۱۳). تاب‌آوری، توانایی پایداری و مقاومت در مقابل دشواری‌ها و چالش‌های سخت زندگی، به‌گونه‌ای که باعث انطباق مثبت با رویدادها بشود و تهدیدها را به فرصت تبدیل کند (گرمزی^{۵۷}، ۱۹۹۱م، ص ۴۱۶-۴۳۰)، از موضوعاتی است که در بهبود و تسهیل فرایند تعامل با دیگران نقش سازنده دارد (اگن، ۱۳۹۵، ص ۲۱۹-۲۲۰). برخورداری مربیان از تاب‌آوری، باعث بهبود روابط، افزایش توانایی مقابله با تعارض و چالش می‌گردد (رابینسون^{۵۸}، ۲۰۰۸م، ص ۱۴-۱۹). بوگار و دیانا^{۵۹} (۲۰۰۶م، ص ۳۱۸-۳۲۷) بر این باور است که افزایش تاب‌آوری در مربی، باعث می‌شود که ظرفیت روان‌شناختی و اعتماد به نفس ارتقا پیدا کند و بتواند چالش‌ها را به گونه شایسته مدیریت کرده و به فرصت تبدیل نماید. در آموزه‌های اسلامی از برابری و صبوری و برخورداری بودن از آستانه تحمل بالا ستایش شده است^{۶۰} (ابن شعبه حرانی، ۱۴۰۴ق، ص ۵۵). در آموزه‌های اسلامی افزون بر تأکید و تمجید از اهمیت برخورداری از سینه فراخ^{۶۱} (طه، ۲۵) و ظرفیت روان‌شناختی بالا^{۶۲} (شریف رضی، ۱۴۱۴ق، ص ۴۹۵)، بر بهره‌گیری از صبوری^{۶۳} (معارج، ۵؛ بقره، ۱۵۴ و ۱۵۸) توصیه شده است. حضرت علی^{۶۴} می‌فرماید: پرهیزکاران در سختی‌ها بردبار و صبورند^{۶۵} (شریف رضی، ۱۴۱۴ق، ص ۳۰۵). بردباری، دوراندیشی، ژرف‌اندیشی و نرم‌خویی^{۶۵} (همان و ص ۵۳۳)، از شاخص‌ترین ویژگی‌های شخصیتی و روان‌شناختی افراد صبور و تاب‌آور است. صبوری، افزون بر این‌که ظرفیت‌های روان‌شناختی افراد را افزایش می‌دهد به وی ثبات قدم و اطمینان قلبی بیشتری در مواجهه با دشواری‌ها و چالش‌ها می‌دهد. صبوری، می‌تواند ریشه و منشأ هر جزع و بی‌تابی را در دل انسان بسوزاند و پایداری فرد را در مقابل مشکلات افزایش داده و او را در رفتارهای خویش مصمم کند. معنای صبوری تسلیم شدن در مقابل مشکلات و شکست‌ها نیست، بلکه استقامت در مقابل چالش‌ها است (مرحمتی و خرمایی، ۱۳۹۵، ص ۴۳).

55. resilience

56. Thiede

57. Gramezy, N

58. Robinson, P. F

59. Bogar, C. B.; Diana, H

۶۰. الْعِلْمُ خَلِيلُ الْمُؤْمِنِ وَالْجُلْمُ وَزِيرُهُ وَالصَّبْرُ أَمِيرُ جُنُودِهِ وَالرَّفْقُ وَالِدُهُ.

۶۱. رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي.

۶۲. إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبُ أَوْعِيَةٌ فَخَبِّرْهَا أَوْعَاَهَا.

۶۳. فَأَصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ. أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ.

۶۴. صَبْرًا فِي شِدَّةٍ.

۶۵. فِي الزَّلَازِلِ وَفُورٍ وَ فِي الْمَكَارِهِ صَبُورٌ. الْمُؤْمِنُ... أَوْسَعُ شَيْءٍ صَدْرًا وَ أَذْلُ شَيْءٍ نَفْسًا يَكْرَهُ الرِّفْعَةَ وَ يَشْتَأُ السُّمْعَةَ طَوِيلٌ غَمَّهُ بَعِيدٌ هُمُ كَثِيرٌ صَمْتُهُ مَشْغُولٌ وَفَتْهُ شُكُورٌ صَبُورٌ مَغْمُورٌ... سَهْلُ الْخَلِيقَةِ لَيْنُ الْعَرِيقَةِ نَفْسُهُ أَصْلَبُ مِنَ الصَّلْدِ.

باید به انتقادات جوانان گوش داد و به آنان آگاهی بخشی داشت و به استقلال طلبی آنها احترام گذاشت. باید به ذوق و سلیق آنان احترام کرد و باید خشم و خشونت آنان را مقتضای این دوره تلقی نمود و نه انحطاط اخلاقی دانست. جوانان به دلیل برخورداری از روحیه لطیف و هیجانی از دستورات آمرانه و چکشی بیزاری دارند و معمولاً از افرادی که رابطه عاطفی و هیجانی و دوستانه و انتقادپذیر داشته باشند، استقبال می کنند (سانتراک، ۱۳۹۲، ص ۳۱۱-۳۲۹).

۷. رفتار امیدوارانه و مثبت اندیشانه

امید، پیش بینی کننده رضایت از زندگی، شادکامی، حرمت خود و بسیاری از دیگر شاخص های سلامت و امنیت روانی است. تحقیقات زیادی بر اثربخشی امیدواری به عنوان عنصر مقابله ای و محافظتی در مواجهه با چالش ها دلالت دارد (صالحی، ۱۳۹۵، ص ۴۲-۴۴). توجه بر جنبه های مثبت دوره جوانی و ایجاد امیدواری در جوانان، یکی از راهبردهای شناختی و عاطفی در فرایند بهبود ارتباط است (لوتانز و جنسن^{۶۶}، ۲۰۰۸م، ص ۳۰۴-۳۲۲). انسان های بدون امید، سرگردان و حیرانند. انسان ناامید از زندگی بیزار است. از چشم انداز اسلامی، امیدواری، نیروی محرک انسان معرفی شده است (پاینده، ۱۳۸۲، ص ۳۴۳). از نگاه اسلامی، اعتماد به نصرت الهی (دیلمی، ۱۴۱۲ق، ج ۱، ص ۱۰۸)، دوری از انتظار کاذب (امید کاذب) (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۷۵، ص ۱۶۴)، تقویت باورهای معنوی، تقویت روحیه توکل بر خالق هستی و واداشتن جوان به استغفار و اصلاح گذشته و باور بر رحمانیت خداوند (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ص ۱۹۵)، از عوامل افزایش امیدواری تلقی شده است. حضرت علی^{۶۷} در خطبه ای بر ضرورت امید به آیند و به خالق هستی تأکید دارند و می فرمایند: ستایش خداوندی را سزااست که کسی از رحمت او مأیوس نگردد (شریف رضی، ۱۴۱۴ق، ص ۸۵). آن حضرت افزون بر تقویت امید در افراد، بر تقویت روحیه و تقویت مقاومت در برابر سختی ها تأکید نموده و می فرماید: اگر به آنچه که می خواهی نرسی، از آنچه هستی نگران مباش (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ص ۴۸۰). جوان به دلیل تعارض ها و آشوب های درونی، ممکن است حرفی بزنند یا کاری انجام دهند که پسندیده نباشد، مریبان نباید لج بازی کنند، بلکه باید با حفظ رابطه عاطفی، راه درست را به آنان معرفی نمایند. باید مثبت اندیشی و امیدواری را در جوانان تقویت نمود. اگر انسان در مسیری گام بردارد که از یک سو امکان خطا و انحراف در آن بسیار است و از دیگر سو، امکان تدارک و جبران خطا وجود نداشته باشد طبعاً ناامید گشته و از ادامه حرکت باز می ایستد. اما در صورتی که بتواند گذشته ناپسند خود را جبران نماید امید وی به گام نهادن در طریق مزبور و استمرار حرکت دوچندان می شود. خداوند انسان را نه تنها از یأس و ناامیدی برحذر داشته است^{۶۷} (زمر، ۵۳)، بلکه یأس و ناامیدی را مانند در گمراهی و انحراف و ادامه آن می داند^{۶۸} (حجر، ۵۶). نوجوان و جوان به دلیل تجارب اندک، هیجان، آرمان خواهی و تعارض های فکری، با ندانم کاری و اشتباهات زیادی

روبرو می‌شود و گاهی امید و انگیزه خود را از کف می‌دهد. باید در او اطمینان به آینده و امیدواری را تقویت کرد و بینش او را نسبت به آینده خوش بین نمود.

۸.. بهره‌گیری از روش ارسال پیام دو طرفه

یکی از عوامل مؤثر در تأثیرگذاری بر مربی جوان، قالب بندی پیام^{۶۹} است. این موضوع شامل زیر مجموعه‌هایی از قبیل پیام‌های یک طرفه، پیام‌های دو طرفه، پیام‌های مخاطب محور، استفاده از مثال و غیره است. آنچه در موضوع ما اهمیت دارد پیام‌های یک طرفه، دو طرفه، مخاطب محور و استفاده از مثال است. پژوهش‌های مختلف و از جمله پژوهش هاوُلند و همکارانش نشان داد که پیام یک طرفه (مثل منبر و سخنرانی یک طرفه) در افرادی که در ابتدا موافق پیام هستند (افراد همفکر)، مؤثرترین روش است و بیشترین تأثیرگذاری را در مخاطب دارد و پیام دو طرفه (گفتگوی دو طرفه) در اشخاصی که در ابتدا مخالف پیام هستند، بیشترین تأثیر را دارد. همچنین تحقیقات نشان می‌دهد که پیام‌های یک طرفه در افرادی که تحصیلات کمتری دارند، بیشترین تأثیر را دارد و پیام‌های دو طرفه در افرادی که دارای تحصیلات بیشتری هستند، بیشتر است. تحقیقات همچنین نشان می‌دهد که استفاده از مثال در ارسال پیام برای همگان و به ویژه برای افرادی که از دانش کمتر برخوردارند، مفید است (سورین و تانکارد، ۱۳۸۴، ص ۲۴۲). مربیان بایستی در تعامل با نخبگان و افراد تحصیل کرده و در تعامل با جوانان از تعامل دو طرفه بهره بگیرند و اجازه گفتگوی دو طرفه بدهند و از روش اقناع مخاطب بهره بگیرند. این روش در فضاهای دانشجویی و نخبگانی، بهترین روش است. در فضای دانشجویی به راحتی نمی‌توان با پیام‌های یک طرفه، مخاطب را اقناع نمود و در او تأثیر زیادی داشت.

مربیان باید خود را در سطح جوان قرار بدهند و رابطه افقی برقرار کنند و نه رابطه عمودی (دستوری و خودبرتربینی نباشد و دوستانه و هم تراز انگارانه باشد). یکی از مؤلفه‌هایی که در دستورات اخلاقی و تربیتی وجود دارد و کیفیت تعامل و ارتباط در آن مبتنی بر رفاقت، کنشوری عاطفی، تعامل اقناعی و هم سطح انگارانه است، موعظه سنجیده می‌باشد. اگرچه برخی لغت شناسان گفته‌اند که موعظه نهی آمیخته با تهدید است اما می‌توان با توجه به موارد کاربرد آن و با توجه به معانی اصطلاحی آن، موعظه را تذکر، دعوت، کنشی عاطفی، اقناعی، شناختی، خردورزانه، پسندیده، تأثیرگذار، هوشیار کننده و دعوت به نیکی همراه با رقت قلب دانست که هر گونه اندرزی را که در مخاطب اثر می‌گذارد و او را به صلاح و نیکی متمایل می‌کند، شامل می‌شود (پناهی، ۱۳۹۹، ص ۲۰۳-۲۰۴). موعظه عمدتاً، معطوف به دل و قلب انسان است و با شیوه‌ای عاطفی و احساسی و شناختی انجام می‌شود. کاربرد این روش در خصوص دوره جوانی به دلیل شرایط دانشی و بینشی و ویژگی‌های روان‌شناختی (روحیه کنجکاوری، تشخیص طلبی، صفای درونی، محبت طلبی، بیزاری از دستور، نفرت از برتری طلبی و...) جوانان، فراوانی و تأثیرگذاری بیشتری دارد (سانتراک، ۱۳۹۲، ص ۳۱۵).

یکی از امتیازات مهم موعظه، همراهی با متقاعدسازی، اقناع اندیشه مخاطب و استدلال است. اقناع اندیشه، استدلال محکم، رابطه عاطفی و دوستانه، زمینه تأثیرگذاری را مضاعف می‌سازد و بر بصیرت و شناخت افراد می‌افزاید و بسترهای تحول اجتماعی و رفتاری را مهیا می‌سازد (شعاری‌نژاد، ۱۳۸۰، ص ۳۰۰-۳۶۰). وقتی بتوانیم با استدلال محکم و تعامل دوستانه و رابطه عاطفی افقی، اندیشه جوانان را اقناع کنیم، میل و رغبت در آنان به سمت تحول و همراهی افزایش پیدا می‌کند (پناهی، ۱۳۹۹، ص ۲۰۵). جوانان به دلیل برخورداری از روحیه لطیف و هیجانی از انتقاد و دستورات آمرانه بیزاری دارند و معمولاً از افرادی که رابطه عاطفی و هیجانی و دوستانه داشته باشد، استقبال می‌کنند (سانتراک، ۱۳۹۲، ص ۳۱۱-۳۲۹).

در روش تربیتی مبتنی بر حکمت بیشتر دعوت به سوی اصلاح و راه حق با روش برهان و عقل است اما در روش موعظه به قلب و عواطف افراد بیشتر تکیه می‌شود و با رافت، مهربانی و روشی خردمندانه و عاطفی، افراد را به سوی اعمال و رفتار نیک رهنمون می‌شوند. به حجت و یقینی که مفید ظن و گمان، و ثمره‌اش اقناع باشد، موعظه حسنه می‌گویند و اگر هدف، ارائه دلیل برای الزام خصم باشد، به آن جدل می‌گویند (سمیح دغیم، ۲۰۰۱م، ص ۸۰۱). طبرسی می‌نویسد: موعظه نیکو، تشویق مردم به ترك زشتی‌ها و انجام کارهای پسندیده است. واعظ با سخن نیکو، دل‌های مردم را نرم کرده و بذر خشوع و خضوع را در دل‌های آنان می‌افشاند (طبرسی، ۱۳۶۰، ج ۶، ص ۶۰۵).

۹. واداشتن مرتبی به اقدام عملی و مسئولیت‌پذیری

حاصل تربیت در شکل کامل خود، انسانی مسئول و متعهد است که نسبت به دیگران احساس مسئولیت داشته و دغدغه‌مند می‌باشد؛ در مسائل اجتماعی حضوری آگاهانه و ارادی و داوطلبانه دارد و راهبر است. مربی باید تلاش کند تا جوانان و متربیان را با شکل‌دهی مسئولیت‌پذیری و تعهد به میدان آورد و نقش‌های اجتماعی را به آنان بسپارد و آنان نیز این نقش را مشق کنند. به صرف مطالعه و کلاس، کمتر کسی می‌تواند مربی و استاد زبردست بشود.

با مطالعه‌ی کتاب رانندگی و شنیدن دستور شنا، کسی راننده یا شناگر نمی‌شود. به دست آوردن همه ویژگی‌های اخلاقی، صنعتی، مهارتی و ... حاصل ممارست و تجربه نمودن و تکرار عمل است. مولای متقیان □ می‌فرماید: هر کس کار کند، نیرویش افزون‌تر می‌شود، و هر کس در کار کردن قصور کند، سستی او افزایش می‌یابد^{۷۰} (لیثی واسطی، ۱۳۷۶، ص ۴۵۴).

هر صفتی را که بدان التزام و اهتمام داشته باشیم و آن را به کار بگیریم و در طی زمان بدان پای‌بند باشیم، در وجود ما و در شخصیت ما تقویت و تثبیت خواهد شد و هر صفتی که آن را آموخته باشیم، ولی به کار نگرفته باشیم، در ذهن ما به شکل مفهوم باقی خواهد ماند و به شاکله شخصیتی و روان‌شناختی و جان ما، منتقل نخواهد شد. ملا هادی سبزواری در این باره می‌گوید: إذ خمرت طینتنا بالملکه و تلک فینا حصلت بالحركة؛ طینت و ذات ما با ملکات به دست می‌آید و ملکات

۷۰. مَنْ یَعْمَلْ یَرَدُّ قُوَّةً وَمَنْ یُقْصِرْ فِی الْعَمَلِ یَرَدُّ قُتْرَةً.

هم به وسیله حرکات و اعمال ما متحقق می‌شود (سبزواری، ۱۳۶۹، ج ۳، ص ۶۱۷). باید در نظام تربیتی و اجتماعی، انگیزه‌ی کارکردن ایجاد کرد و متربی و جوان را به میدان عمل وارد نمود و با واقعیت‌ها و مسئولیت آشنا ساخت.

جوان در میدان عمل بزرگ می‌شود و با تمرین و ممارست رشد می‌کند نه با تماشا کردن و از دور دستی بر آتش داشتن و دست بر روی دست نهادن. پس به جای تربیت نظری و کلاسی به تربیت میدانی و کارگاهی باید روی آوریم؛ زیرا تربیت واقعی و رشد و تعالی وجودی در میدان عمل پدید می‌آید، نه در کلاس درس؛ بنابراین نمی‌توانیم انتظار داشته باشیم که ما کار کنیم تا جوان رشد کنند! ما احساس مسئولیت بورزیم تا او مسئول شود! وقتی مربیان، مسئولان و کارگزاران کار می‌کنند، خودشان رشد می‌کنند، نه نسل جوان؛ این‌که متولیان رسمی و نهادهای حاکمیتی و تربیتی برای جوانان برنامه اجرا کنند و آنان را مخاطب اجرای خود ببینند کافی نیست. تحول و رشد انسان، همانند یک گستره است و گام به گام تحقق پیدا می‌کند و تا قدم اول برنداشته نشود، زمینه برای قدم بعدی مهیا نخواهد شد. لذا مربیان بایستی متناسب با علم و توانایی مربی، به او مسئولیت دهند تا بستر برای اقدامات بعدی و مراحل بعدی تحول ایجاد شود. تجارب میدانی و التزام عملی به دانسته‌ها، باعث گسترش ادراک و افزایش مهارت و باعث پختگی و ژرفنگری و جامع‌نگری می‌شود. پیامبر گرامی □ می‌فرماید: هر کس به آنچه می‌داند، عمل کند، خداوند، دانش آنچه را نمی‌داند، به او ارزانی می‌دارد (بستر و زمینه دانش جدیدی را برایش فراهم می‌کند)^{۷۱} (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۶۵، ص ۳۶۳).

نتیجه‌گیری

- از تتبع و تأمل در آموزه‌های اسلامی، دانش روان‌شناسی و تحقیقات میدانی مرتبط می‌توان ادعا کرد که:
۱. دوره جوانی از دوره‌های مهم و سرنوشت‌ساز در حیات انسان است؛
 ۲. جوانان دارای ویژگی‌های عاطفی، بینشی، رفتاری و شخصیتی ویژه هستند؛
 ۳. رعایت اقتضائات ایجاد تحول اخلاقی در جوانان از ضرورت‌های اساسی در تعامل با جوانان است؛
 ۴. ادراک واقع بینانه از ویژگی جوانان و تعامل متناسب با آنان، باعث مصونیت بخشی جوانان از آسیب‌های مختلف شده و زمینه شکوفایی و سلامت آنان را فراهم می‌سازد؛
 ۵. رابطه دوستانه، صریح، متواضعانه، مؤدبانه و تکریم‌آمیز با جوانان از مهم‌ترین راهکارهای تعامل فرهنگی و اخلاقی با جوانان است؛
 ۶. رابطه همدلانه، صمیمی و مبتنی بر صداقت و تاب‌آوری، زمینه‌ساز تعامل سازنده و تأثیرگذار با جوانان خواهد شد؛
 ۷. الگودهی و الگوپردازی و بهره‌گیری از روش ارسال پیام دو طرفه و اقناعی، باعث پذیرش و تعامل سازنده خواهد شد؛

۷۱. مَنْ عَمِلَ بِمَا يَعْلَمُ وَرَأَى اللَّهَ عِلْمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ.

۸. خشونت، خودبرتربینی، تهدید، ریاکاری، سطحی نگری، رفتار نمایشی و شعاری، باعث دلزدگی و بیزاری جوانان

از ارزش‌های دینی و اخلاقی خواهد بود؛

۹. تخلق و التزام مربیان به هنجارهای اخلاقی در شرایط مختلف، می‌تواند نقش سازنده و پایداری در ایجاد تحول

اخلاقی جوانان باشد.

۱. قرآن کریم، ترجمه آیت الله ناصر مکارم شیرازی.
۲. ابن ابی الحدید، عبد الحمید بن هبه الله (۱۴۰۴ق)، شرح نهج البلاغة لابن أبی الحدید، قم: مکتبه آية الله المرعشي النجفی.
۳. ابن بابویه، محمد بن علی (۱۴۱۳ق)، من لا یحضره الفقیه، قم: انتشارات اسلامی.
۴. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی (۱۴۰۴ق)، تحف العقول عن آل الرسول صلی الله علیه و آله، قم: جامعه مدرسین.
۵. اگن جرارد (۱۳۹۵)، فنون و مهارت های اساسی مشاوره، ترجمه مجتبی تمدنی و عباسعلی الهیاری، تهران: دانژه.
۶. آذربایجانی و همکاران (۱۳۸۲)، روان شناسی اجتماعی با نگرش به منابع اسلامی، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۷. آرگایل، مایکل (۱۳۸۳)، روان شناسی شادی، ترجمه مسعود گوهری انارکی و همکاران، اصفهان: جهاد دانشگاهی.
۸. باستانی، قادر (۱۳۸۶)، اصول و تکنیک های برقراری ارتباط مؤثر با دیگران، تهران: ققنوس.
۹. پاینده، ابوالقاسم (۱۳۸۲)، نهج الفصاحه، تهران: دنیای دانش.
۱۰. پناهی، علی احمد و جان بزرگی، مسعود (۱۳۹۶)، روان شناسی زن و مرد، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۱۱. _____ (۱۳۹۹)، سبک فرزند پروری با رویکرد اسلامی، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۱۲. تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد (۱۳۶۶)، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، قم: دفتر تبلیغات اسلامی.
۱۳. _____ (۱۴۱۰ق)، غرر الحکم و درر الکلم، قم: دار الکتاب الإسلامی.
۱۴. حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹ق)، وسایل الشیعه، قم: آل البیت.
۱۵. دبس، موریس (۱۳۷۵)، از بلوغ چه می دانم، ترجمه حسن صفاری، تهران: علمی.
۱۶. دیلمی، حسن بن محمد (۱۴۰۸ق)، أعلام الدین فی صفات المؤمنین، قم:
۱۷. _____ (۱۴۱۲)، إرشاد القلوب إلى الصواب (للدیلمی)، قم: الشریف الرضی.
۱۸. سبزواری، ملاهادی (۱۳۶۹)، شرح المنظومة، تهران: ناب.
۱۹. سالاری فر، محمد رضا و همکاران (۱۳۹۳)، روان شناسی اجتماعی با نگرش به منابع اسلامی، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۲۰. سانتراک، جان دبلیو (۱۳۹۲)، روان شناسی رشد در گستره تحول، ترجمه پرویز شریفی درآمدی و محمد رضا شاهی، تهران: دانژه.
۲۱. سمیح، دغیم (۲۰۰۱م)، مصطلحات امام فخر رازی، بیروت: مکتبه لبنان ناشرین.
۲۲. سورین، ورنر و تانکارد، جیمز (۱۳۸۴)، نظریه های ارتباطات، ترجمه علیرضا دهقان، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۲۳. شانک، دیل اچ. (۱۳۹۳)، نظریه های یادگیری، ترجمه یوسف کریمی، تهران: ویرایش.

۲۴. شریف الرضی، محمد بن حسین (۱۴۱۴ق)، نهج البلاغة (للصبحي صالح)، قم: هجرت.
۲۵. شعاری نژاد، علی اکبر (۱۳۸۰)، نگاهی نو به روان‌شناسی آموختن ...، تهران: چاپخش.
۲۶. صالحی، مبین (۱۳۹۵)، طراحی مداخله امید درمانگری اسلامی و مقایسه تأثیر آن با امیددرمانگری اسنایدر بر بهزیستی فاعلی افراد مبتلا به ام. اس. (رساله دکتری)، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۲۷. طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۸۴)، نثر اللالی، ترجمه حمیدرضا شیخی، مشهد: آستان قدس رضوی.
۲۸. _____ (۱۳۶۰)، تفسیر جوامع الجامع، تهران / قم: انتشارات دانشگاه تهران / مرکز مدیریت حوزه علمیه.
۲۹. فرید تنکابنی، مرتضی (۱۳۶۸)، الحديث (روایات تربیتی)، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۳۰. قائمی، علی (۱۳۸۱)، دنیای جوان، تهران: سازمان ملی جوانان.
۳۱. کاویانی، محمد (۱۳۸۷)، روان‌شناسی و تبلیغات، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۳۲. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ق)، الکافی، تهران: دارالکتب الإسلامية.
۳۳. کوچتکف و. د. (۱۳۶۹)، روان‌شناسی و تربیت جنسی کودکان و نوجوانان، ترجمه محمد تقی زاده، تهران: بنیاد.
۳۴. لارسون، رندی جی. و باس، دیوید ام. (۱۳۹۵) روان‌شناسی شخصیت (حوزه‌های دانش درباره ماهیت انسان)، ترجمه فرهاد جُمهری و همکاران، تهران: رشد.
۳۵. لیندا، سلیگمن و همکاران (۱۳۹۵)، نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی، ترجمه جمشید جراره و همکاران، تهران: آوای نور.
۳۶. لیثی‌واسطی، علی بن محمد (۱۳۷۶)، عیون الحكم و المواعظ، قم: دارالحديث.
۳۷. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق)، بحارالانوار، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۳۸. مرحمتی، زهرا و فرهاد خرمایی (۱۳۹۵)، بررسی اثر دینداری، صبر و امید بر بهزیستی فضیلت‌گرا، پژوهش‌نامه روان‌شناسی اسلامی، سال دوم، شماره ۵، ص ۳۴-۶۶.
۳۹. نصیری، سپیده؛ مسعود کیماسی؛ نگار سماک نژاد و طهمورث حسنقلی‌پور، (۱۳۹۷) سنجش اثربخشی تبلیغات با تمرکز بر چهره انسانی، راهبردهای بازرگانی، شماره ۱۲، ص ۱۰۹ - ۱۲۴.
۴۰. وزارت آموزش و پرورش (۱۳۷۳)، جایگاه تربیت نوجوان و جوان، در: مجموعه مقالات سومین سمپوزیوم تعلیم و تربیت، تهران: وزارت آموزش و پرورش.

41. Aslan, S. (2011). The analysis of relationship between school bullying, perceived parenting styles and self-esteem in adolescents. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 1798-1800

42. Bagarozzi, D.A.(2001).Enhancing intimacy in marriage, Branner- Rouledye. Tylor & Forancis group. USA.

43. Bandura,A.,& Bussey,K.(2004).On broadening the cognitive ,motivational,and sociostructural scope of theorizing about gender development and functioning .Psychological Bullttin,130,691-701.

44. Bogar, C. B.; Diana, H. (2006). "Resiliency Determinats and Resiliency Processes among Female Adult Surnivors of Childhood Sexual Abuse",in: Journal of Counseling and Development, 84 (3):p 318-327.

45. Chronis, A. M., Gamble, S. A., Roberts, J. E., & Pelham, W. E. (2004). Cognitivebehavioral depression treatment for mothers of children with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder. Manuscript in preparation.

46. Decety, J. (2011). Dissecting the neural mechanisms mediating empathy. Emotion Review,3(1), 92-108.

47. Desjardins, J., Zelenski, J., & Coplan, R. (2008).An investigation of maternal personality, parenting styles, and subjective well-being. Personality and Individual Differences, 44, 587-597.

48. Droulers, O., & Adil, S. (2015). Perceived Gaze Direction Modulates Ad Memorization,Journal of uroscience,Psychology and Economics,Vol. 8, No. 1, pp.15–26.

49. Falahati, Hanieh, Samavi, Abdolvahab, Javdan, Moosa. (2014). Studying the Relationship between Parenting Styles and Behavioral Problems in 3 to 6 Years Old Children.American Journal of Life Science Researches. Vol. 2, Issue 1, 186-193.

50. Goodman, S. H., Rouse, M. H., Connell, A. M., Broth, M. R., Hall, C. M., &Heyward, D. (2011). Maternal depression and child psychopathology: A meta-analytic review. Clinical Child and Family Psychology Review, 14, 1–27.

51. Gramezy, N. (1991). "Resilience and Vunerability to Adverse Development Outcomes Associate with Poverty", in: American Behavioral Scientist, 34(4):p 416-430.

52. Lee, P. C., Niew, W. I., Yang, H. J., Chin-hung Chen, V., & Lin, K. C. (2012). A meta-analysis of behavioral parent training for children with attention deficit hyperactivity disorder. *Research in Developmental Disabilities*, 33, 2040-2049.
53. Lieb, R., Wittchen, H., Hofler, M., Stat, D., Fuetsch, M., Stein, M., & Merikangas, K. (2007). Parental psychopathology, parenting styles and the risk of social phobia in offspring. *Archives of General Psychiatry*, 57, 859-866.
54. Luthans, S. M. & Jensen. (2008). Hope: A New Positive Strength for Human Resource Development. *Human Resource Development Review*, 1(3), 304-322.
55. Nummenmaa, L., Hirvonen, J., Parkkola, R. & Hietanen, J. (2008). Is emotional contagion special? An fMRI study on neural system for affective and cognitive empathy. *Neuro image*, 43, 571 – 580.
56. Priyankara, R., weerasiri, S., Dissanayaka, R., & Jinadasa, M. (2017). Celebrity Endorsement and Consumer buying intention with relation to the television advertisement for perfumes. *management studies*, Vol 5, No.2, pp.128-184.
57. Raudino, A., Fergusson, D. M., & Horwood, L. J. (2013). The quality of parent/child relationships in adolescence is associated with poor adult psychosocial adjustment. *Journal of Adolescence*, 36 (2), 331-340.
58. Renner, L. M. (2012). Single types of family violence victimization and externalizing behaviors among children and adolescents. *Journal of Family*, 27. 177-186.
59. Rieffe, C., Ketelaar, L. & Wiefferink, C. (2010). Assessing empathy in young children: construction and validation of an empathy questionnaire (EMQUE). *Personality and individual differences*, 49(5), 362- 367.
60. Robbins, Stephen P. and Judge, Timothy A. (2015). *Organizational behavior*, Manufactured in the United States of America.
61. Robinson, P. F. (2008). "Measurement of Life", In: *Journal of Association Nursing In AIDS Care*, 15 (3): 14-19.

62. Santrock, John W.(2011) Life-span development , Published by McGraw-Hill, an imprint of The McGraw-Hill Companies ,Avenue of the Americas, New York. Schaufeli, W. B.

63. Spector, P. (2006). Industrial and Organizational Psychology. New York:John Wiley & Sons, Inc.

64. Sternberg, J. R. (2011). A review of the relationship among parenting practices, parenting style, and adolescent school achievement.Educational Psychology Review, 17, 120-146.

65. Thiede, B (2016) Resilience and development among ultra-poor households in rural Ethiopia, Resilience, 4(1): 1-13.

66. Vanderhasselt, M. A. and De Raedt, R.(2012). How Ruminative Thinking Styles Lead to Dysfunctional Cognitions: Evidence From. Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry, 43, 910-914.

67. Vollm, B. Taylor, A. Richardson, P. Corcoran, R. Stirling, J. Mckie, S. Deakin, J & Elliott,R.(2006). Neuronal correlates of theory of mind and empathy: A functional magnetic resonance imaging study in a nonverbal task. Neuro image, 29, 90- 98.

68. Wilson, L. C., Rholes, W. S., Simpson, J. A., & Trans,S. (2007). Labor, delivery, and early parenthood: An attachment theory perspective. Personality and Social Psychology Bulletin, 33, 505-518.